

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการความรู้
เรื่องการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา
The participation communication for knowledge management
Topic : the management of the community welfare fund for Maesuk Sub District
MaeJai District, Phayao Province

นวพร เกษสุวรรณ¹ ภัทรา บุรารักษ์¹ อธิรุทธ์ หมั่นวงษ์เทพ¹ สุพรรณณี เบอร์เนล¹

¹ คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

19/2 ถนนพหลโยธิน ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา 56000 โทรศัพท์: 081 7168089 E-mail: nawaporn.ke@up.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการความรู้เรื่องการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการสื่อสาร ลักษณะการสื่อสาร และผลของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของ คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนฯ ที่ใช้ในการจัดการความรู้เรื่อง การบริหารจัดการกองทุนฯ ซึ่งใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบมี ส่วนร่วม โดยทำการเก็บข้อมูลจากคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการ ชุมชนตำบลแม่สุกทั้งหมด 20 คน จากผลการศึกษาพบว่า การสื่อสาร แบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการความรู้เรื่องการบริหารจัดการกองทุน สวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุกมี 4 ขั้นตอน คือ 1) ถอดประสบการณ์ การบริหารจัดการกองทุนฯ 2) การออกแบบเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ 3) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ และ 4) ประเมินผลและถอดบทเรียน เป็นชุดความรู้

หลังจากที่มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ พบว่า ในการ จัดการความรู้เรื่องการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล แม่สุก คณะกรรมการฯ มีระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับต่ำสุดคือการเป็นผู้รับสาร ไปจนถึงขั้นการเป็นผู้ร่วมผลิต สาร/สื่อ การเป็นผู้ส่งสารและการเป็นผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย ซึ่งคณะกรรมการฯ มีลักษณะการสื่อสารที่มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของ การจัดการความรู้ เช่น การร่วมกำหนดเนื้อหาและออกแบบชุดความรู้ การออกแบบเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ จึงส่งผลให้คณะกรรมการฯ มีความเข้าใจถึงเป้าหมายและกระบวนการของการจัดการความรู้ โดย สามารถนำวิธีการจัดการความรู้มาสร้างชุดความรู้เรื่องการบริหาร จัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนได้ตรงตามเป้าหมาย

นอกจากนี้ คณะกรรมการฯ ยังมีการพัฒนาทักษะ การสื่อสารที่ดีขึ้น รวมถึงการมีความรู้ความเข้าใจที่มีต่อหลักปรัชญา ของการก่อตั้งกองทุนฯ และชุมชนของตนเองเพิ่มมากขึ้น โดยการเลือก ไม่รับความรู้บางเรื่องที่ได้มาจากเวทีฯ เพราะเห็นว่าไม่เหมาะสมกับ บริบทของกองทุนฯ แม่สุก สิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้คณะกรรมการกองทุน สวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุกมีหลักการบริหารงานกองทุนฯ ด้วยความ เข้มแข็ง ซึ่งจะเสริมสร้างให้กองทุนฯ เกิดความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม การจัดการความรู้

Abstract

The research is objected to study the level, the characteristics and the effect of the participation communication for knowledge management about the management of the community welfare fund. The research method is in the participatory quality research collected from 20 committees. The research was found that the participation communication was in 4 steps as 1) examine their experiences for the welfare fund management 2) Design the knowledge management stage 3) Exchange the knowledge 4) Analyze and arrange the series of knowledge lessons.

After the seminar, it was found that the participation community was shown in all levels from the lowest, the receiver until being the media producer to the sender or the policy planner. All procedures was involved in every steps such as identify the content and design the series of knowledge lessons. It could reach the understanding of the target objective and apply for creating the knowledge lessons directly.

Moreover, the committees would develop the skill for better communication including the knowledge understanding of the philosophy for the community welfare fund increasingly. The selective topics or the unacceptable was chosen because the committees thought that it was inappropriate to their framework. This could directly affected the strong administrative guideline and promoted the community welfare fund stably and substantially.

Keywords: The Participation Communication, The Knowledge management

1. บทนำ

จากผลการศึกษาการพัฒนาความมั่นคงของกองทุนสวัสดิการชุมชนจังหวัดพะเยา ระยะที่ 2: ในด้านการเพิ่มศักยภาพการสื่อสารทางการตลาด พบว่าการใช้กระบวนการสื่อสารการตลาดแบบมีส่วนร่วมทำให้สามารถเสริมสร้างความมั่นคงทางด้านสมาชิกใน 3 ประการคือ 1) การเปลี่ยนแปลงระเบียบ ข้อบังคับของกองทุนโดยได้รับการยอมรับจากสมาชิก 2) เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านทัศนคติ การรับรู้และให้ความหมายต่อกองทุนฯ ของสมาชิกไปในทิศทางตามหลักการและปรัชญาของการจัดตั้งกองทุนฯ และ 3) เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลโดยเฉพาะคณะกรรมการกองทุนฯ และกลุ่มอาสาสมัครผลิตสื่อที่เข้าร่วมกระบวนการ ให้สามารถเข้าใจความหมาย รู้สึกถึงความจำเป็นเจ้าของและเกิดความภาคภูมิใจในกองทุนฯ ชุมชนและตัวเอง ที่ส่งผลทำให้เกิดความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของกองทุนมากขึ้น [1]

ผลจากการศึกษาดังกล่าว ทำให้กองทุนสวัสดิการตำบลแม่สุก มีชุดประสบการณ์ในการบริหารจัดการ ทั้งทางด้านการดำเนินงานด้านกฎระเบียบกองทุนฯ ด้านการสื่อสาร ด้านสมาชิก และด้านการบริหารคณะกรรมการของกองทุนฯ ในระดับหนึ่งที่เป็นความรู้และประสบการณ์ที่จำเป็นต่อการบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชนที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นและเริ่มมีความซับซ้อนในการบริหารจัดการมากขึ้น หากกองทุนฯ ต้องการนำไปเชื่อมกับนโยบายของรัฐ เช่น กองทุนการออมแห่งชาติ เป็นต้น

ดังนั้นหากสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษากองทุนต้นแบบ ไปขยายผลแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลอื่นๆ ในจังหวัดพะเยาที่ปัจจุบัน (2551) มีกว่า 72 กองทุน ที่ส่วนใหญ่มีกัมมเริ่มต้นมาจากแนวคิดเดียวกัน และใช้กฎระเบียบรวมทั้งการกำหนดสวัสดิการให้กับสมาชิกที่นำมาจากภายนอกโดยไม่มีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมกับศักยภาพของชุมชน จึงทำให้เกิดปัญหาในด้านการรับรู้ การเห็นคุณค่า และการบริการการเงินซึ่งหากนำเอาชุดความรู้และประสบการณ์กองทุนต้นแบบไปขยายผลให้กับกองทุนฯ ต่างๆ ในจังหวัดพะเยา จะไม่เพียงแต่ส่งผลต่อการเรียนรู้ที่จะเป็นประโยชน์ต่อกองทุนสวัสดิการอื่นๆ เท่านั้น แต่ยังคงส่งผลต่อกองทุนต้นแบบให้เกิดประสบการณ์ที่กว้างขวาง และนำมาพัฒนาปรับปรุงกองทุนของตนให้เข้มแข็งมากขึ้นต่อไปอีกด้วย เพราะแม้จะเป็นกองทุนต้นแบบ แต่ก็ยังถือว่าเป็นเพียงระยะเริ่มต้นที่ต้องพัฒนาการบริหารจัดการกองทุนให้เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ หากมีการใช้หลักการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมาร่วมใช้ในกระบวนการจัดการความรู้เรื่องการบริหารจัดการกองทุนฯ ให้เป็นไปอย่างที่คณะกรรมการกองทุนฯ ประสงค์แล้ว นอกจากจะไม่เพียงสร้างชุดความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการที่พึงประสงค์แล้วเท่านั้น ยังทำให้คณะกรรมการกองทุนฯ เกิดความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวอย่างแท้จริง และสามารถที่จะถ่ายทอดให้กับคณะกรรมการฯ ชุดใหม่ได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะสามารถส่งผลให้การบริหารจัดการกองทุนฯ สามารถบริหารจัดการต่อไปได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์

1. ศึกษากระบวนการสื่อสารและลักษณะของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการความรู้เรื่องการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

2. ศึกษาผลของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่ใช้ในการจัดการความรู้เรื่องการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด การวิจัย และ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบการสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีอิสระในการสื่อสารและสามารถเข้าถึงสื่อหรือข้อมูลข่าวสารที่เท่าเทียมกัน เพื่อแสดงออกทางความคิด มุมมองและความรู้สึกของพวกเขาอันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นมาสู่ตนเองและชุมชนของพวกเขา เป็นการสร้างความเชื่อมั่น เห็นคุณค่าของตัวเองและท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงแก้ปัญหาและพัฒนาโดยศักยภาพของชุมชนเอง [2]

อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารของประชาชนจะเกิดขึ้นได้ต้องเกี่ยวข้องกับความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of belonging) โดยด้านหนึ่งความรู้สึกเป็นเจ้าของ นำมาซึ่งความสนใจ ห่วงใย ดูแลรักษาในขณะที่อีกด้านหนึ่งความรู้สึกเป็นเจ้าของจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเป็นผู้เป็นเจ้าของมีอำนาจที่สามารถเข้าไปจัดการกับสิ่งของหรือเรื่องราว นั้น ซึ่งก็คือการเข้ามามีส่วนร่วมนั่นเอง ดังนั้นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและความรู้สึกผูกพันเป็นกระบวนการรับส่งซึ่งกันและกัน คือเมื่อเริ่มต้นด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งระดับความเข้าใจระดับอารมณ์ไปจนถึงระดับการกระทำ ที่จะนำไปสู่ความผูกพันต่อประเด็นนั้น ๆ เมื่อผูกพันก็จะกลายเป็นแรงจูงใจให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการสื่อสารมากขึ้น [3]

เป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

หากกล่าวเฉพาะในระดับของชุมชนแล้ว เป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมน่าจะมีดังต่อไปนี้ [4]

1. เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง เช่น การนำเอาภูมิปัญญาของชาวบ้านมาเผยแพร่ในวงกว้าง
2. เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วม และเพื่อให้เห็นคุณค่าความคิดและความเชื่อของเขา ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการนำเอาแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจแบบพอเพียงมาเผยแพร่ในวงกว้าง และคนทั่วไปให้การยอมรับผ่านการแสดงทัศนะผ่านสื่อ (Feedback) ก็จะทำให้ชุมชนมีความมั่นใจในคุณค่าของตนเอง
3. เพื่อพิสูจน์ความเชื่อของชุมชนที่เคยคิดว่าตนเองไม่สามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ซับซ้อนได้ การเข้าร่วมฝึกฝนอบรมการผลิตสื่อ จะพิสูจน์ให้ชาวบ้านเห็นว่า พวกเขาสามารถจะใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้หากมีโอกาส
4. เพื่อสร้างทักษะในการสร้างสื่อให้กับชุมชน เพื่อเป็นช่องทางที่ชุมชนจะส่งข่าวสารออกไปจากจุดยืน มุมมองและทัศนคติของตนเอง
5. เพื่อให้ชุมชนได้แสดงความรู้สึก ปัญหา วิธีการวิเคราะห์ปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาจากทัศนะของชุมชน

6. ผลจากการสื่อสารของชุมชนที่อาจจะเกิดจากการริเริ่มของบางส่วนเสี้ยวของชุมชน หรือจากชุมชนใดชุมชนหนึ่ง จะช่วยยกระดับความมีสติและความรับผิดชอบให้กับทั้งชุมชนหรือชุมชนอื่นๆ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เราต้องยอมรับว่า ผลจากการใช้กระบวนการทัศน์การพัฒนาแบบบนลงล่างนั้น ไม่เพียงแต่จะไม่ได้ผลตามที่คาดหวังเอาไว้เท่านั้น หากทว่ายังทิ้งร่องรอยแห่งความสูญเสียในเชิงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเอาไว้ด้วย กล่าวคือ ชาวบ้านจะเกิดวัฒนธรรมแห่งการพึ่งพา การรอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก และไม่เชื่อมั่นว่าตนเองจะแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยความสามารถของตนเอง

7. เนื่องจากเนื้อหาของสื่อสารชุมชนนั้น จะเน้นเรื่องราวที่มีสาระประโยชน์ต่อชีวิตของชุมชนเอง ดังนั้นสื่อประเภทนี้จึงช่วยเพิ่มสัดส่วนของการสร้างสื่อที่มีสาระให้แก่ชุมชนให้มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น เพื่อถ่วงดุลกับการสื่อสารที่มุ่งเน้นแต่ความบันเทิงและการหลีกเลี่ยงปัญหา (Escapist) ที่สื่อจากภายนอกอัดฉีดเข้าไปในชุมชน

ระดับการมีส่วนร่วม

เนื่องจากการมีส่วนร่วมในการสื่อสารของชุมชนนั้นกระทำได้ในหลายระดับ และได้มีนักวิชาการหลายท่านจัดแบ่งระดับการมีส่วนร่วมเอาไว้หลายแบบ ในที่นี้จะขอจัดแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนเอาไว้ 3 ระดับ โดยเรียงลำดับจากระดับที่น้อยที่สุดไปจนถึงมากที่สุดดังนี้ [4]

1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร (Audience/Receiver/Users)
2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต/ผู้ร่วมแสดง (Sender/Producer/ Coproducer/Performance)
3. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (Policy Maker/Planner)

การมีส่วนร่วมในแต่ละระดับนี้จะเรียกร่องประเภทของกิจกรรมและเงื่อนไขต่างๆ แตกต่างกันไป ดังที่จะกล่าวถึงในรายละเอียดดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับล่างสุด กล่าวคือ ในกระบวนการสื่อสารตั้งแต่ต้นยังอยู่ในกำหนดของผู้ส่งสาร ไม่ว่าจะเป็นการเลือกประเด็นเนื้อหา การเลือกวิธีการนำเสนอไปจนกระทั่งการเลือกช่องทางสื่อที่จะใช้เผยแพร่ และผู้รับสารก็ยังคงมีฐานะเป็นเพียงผู้รับสารแต่เพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม สิ่งที่จะต้องเปลี่ยนแปลงไปสำหรับฐานะของผู้รับสารในการสื่อสารชุมชนแบบมีส่วนร่วมก็คือ

1.1 ต้องมีการขยายแนวคิดของผู้รับสารให้ตระหนักถึงสิทธิที่จะรู้ของตน (Right to know/Right to be inform) และนอกจากนั้นสิทธินี้ยังขยายไปถึงสิทธิที่จะบอกเล่าข้อมูลข่าวสารของตนต่อสาธารณะด้วย (Right to inform)

1.2 จะต้องสร้างหลักประกันในการมีส่วนร่วมของผู้รับสารทั้งในช่วงขาเข้า (Input) และช่วงขาออก (output) เช่น ในช่วงนำเข้าข้อมูลจะต้องมีการสำรวจว่ามีช่องทางข่าวสารอะไรบ้างสำหรับชุมชน โอกาสในการเข้าถึงเป็นอย่างไร เนื้อหาของข่าวสารนั้นเกี่ยวข้องกับชุมชนหรือไม่ และมีรูปแบบการนำเสนอในลักษณะอย่างไร (ตาม

เกณฑ์ของการสื่อสารชุมชนที่ได้กล่าวข้างต้น) ในช่วงของการส่งข้อมูลออกจากชุมชนก็เช่นกัน

1.3 ปัจจัยสำคัญของการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร ก็คือช่องทางข่าวสาร (Channel) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบางช่วงเวลาที่เป็นช่วงระยะเวลาสำคัญของชุมชน ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการมีรัฐมนตรีสัญจรหรือการทำประชาพิจารณ์ในต่างจังหวัด และมีการถ่ายทอดรายการดังกล่าวผ่านสื่อมวลชน จะต้องมีการสำรวจว่ามีช่องทางอะไรบ้างที่ประชาชนในบริเวณดังกล่าวจะได้รับ-ส่งข่าวสารอย่างทั่วถึง ในกรณีเช่นนี้ มาตรการการเพิ่มของทางการสื่อสาร (Addition of Channel) เป็นสิ่งที่จำเป็น

2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต/ผู้ร่วมแสดง เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นมาและจำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขใหม่ๆ เพิ่มเติมหรือต้องมีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเก่าๆ ที่มีอยู่ การเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต หรือผู้ร่วมผลิตนั้นยังแบ่งออกได้เป็นหลายขั้นตอนตามหลักแนวคิดของการผลิตสื่อ คือ

2.1 ขั้นตอนการผลิต (Pre-production Stage) อันได้แก่ขั้นตอนการเตรียมการก่อนการผลิตสื่อ กิจกรรมในขั้นตอนนี้จะประกอบด้วย การเลือกประเด็นหัวข้อ การเลือกแง่มุมที่จะนำเสนอ การรวบรวมข้อเท็จจริงที่จะนำมาใช้เป็นวัตถุดิบ การเขียนบทแบบต่างๆ การคัดเลือกฉากและตัวแสดง ฯลฯ

2.2 ขั้นตอนการผลิต (Production Stage) ได้แก่ ขั้นตอนของการลงมือผลิต เช่น การเข้าห้องจัดรายการในการกรณีของวิทยุ การลงมือถ่ายทำในกรณีของวิดีโอ โทรทัศน์/ภาพยนตร์ ฯลฯ

2.3 ขั้นตอนหลังการผลิต (Post-production stage) ได้แก่ ขั้นตอนหลังการถ่ายทำเสร็จแล้ว ก็ต้องมีการตัดต่อ การอัดเสียงประกอบ การเพิ่มเติมด้านเทคนิคต่างๆ ฯลฯ

ชุมชนอาจจะเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ซึ่งแต่ละขั้นตอนอาจจะต้องมีการสร้างเงื่อนไขใหม่ๆ เช่น หากต้องการให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการผลิต ก็จำเป็นต้องมีการอบรมให้ชาวบ้านเรียนรู้การใช้อุปกรณ์เสียก่อน อย่างไรก็ตามจะเป็นการดียิ่งที่จะเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุดโดยลักษณะการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการระหว่างนักสื่อสารมวลชนกับชุมชน แม้ว่าชาวบ้านอาจจะไม่มีเวลาที่จะมาเรียนรู้การใช้อุปกรณ์เครื่องมือได้อย่างชำนาญจนถึงขั้นการผลิตได้ด้วยตัวเองก็ตาม อันที่จริงการใช้เครื่องมืออันเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นของการมีส่วนร่วม ซึ่งชาวบ้านอาจจะไม่จำเป็นต้องลงมือใช้เครื่องมือเอง แต่ก็สามารถจะเข้าร่วมได้อย่างเต็มที่ เช่น ในขั้นตอนก่อนการผลิตการให้ชาวบ้านเป็นคนเลือกประเด็น/วิธีการที่จะนำเสนอ เลือกหาสถานที่ที่จะใช้เป็นฉากถ่ายทำ และหลังจากที่ถ่ายทำออกมาแล้วก็นำมาฉายให้ชาวบ้านชมก่อน เพื่อแสดงความคิดเห็นพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนะกัน

สำหรับในขั้นตอนหลังการผลิตนั้น ก็นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการติดต่อเทปเสียงหรือเทปโทรทัศน์นั้นมีความสำคัญในการถ่ายทอดความหมายออกไป ในขั้นตอนนี้ อาจจะใช้รูปแบบการทำงานติดต่อร่วมกันระหว่างนักสื่อสารมวลชนกับชาวบ้าน หรือ

หลังจากที่นักสื่อสารมวลชนติดต่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็นำไปให้ชาวบ้านดู เพื่อรับฟังความคิดเห็นแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

3. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย ถือว่าเป็นรูปแบบสูงสุดของการมีส่วนร่วม และดังที่ได้สังเกตเห็นว่า ยิ่งระดับของการมีส่วนร่วมสูงขึ้นมากเท่าใด สัดส่วนของชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้ก็จะเล็กลง กล่าวคือ ในระดับของผู้รับสาร คนในชุมชนทุกคนสามารถมีส่วนร่วมได้ แต่เมื่อขึ้นมาถึงขั้นการผลิต ก็อาจจะมีคนบางกลุ่มในชุมชนเท่านั้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมจนกระทั่งถึงขั้นตอนสุดท้ายคือ ระดับการวางแผนและนโยบายนี้ ก็ยังมีตัวแทนบางคนเท่านั้นจากชุมชนที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมในระดับนี้

การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบายการใช้สื่อของชุมชนนั้น หมายถึง การวางแผนและนโยบายดำเนินการใช้สื่อที่รวมเอาชุมชนเข้ามาอยู่ในโครงสร้างการสื่อสารของชุมชน กล่าวในระดับกว้าง อาจจะหมายความถึงการวางแผนและกำหนดนโยบายของการสื่อสารทุกประเภทที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นสื่อประเภทใด เช่น สื่อมวลชน (วิทยุ หนังสือพิมพ์หมู่บ้าน) สื่อเฉพาะกิจ (วิดีโอ โปสเตอร์ หอกระจายข่าว เสียงตามสาย) สื่อประเพณี รวมทั้งสื่อบุคคล การวางแผนนั้นจะเป็นการสร้างเชื่อมโยงระหว่างสื่อแต่ละประเภท เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการใช้ ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการฟังรายการวิทยุที่เสนอสารคดีเรื่องการปรับปรุงดินด้วยวิธีการแบบชีวภาพ หน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องการสื่อสารของชุมชน ก็อาจจะติดต่อขอเทปดังกล่าวมาออกอากาศซ้ำผ่านหอกระจายข่าว เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงให้แก่ชาวบ้าน หรืออาจจะส่งต่อให้โรงเรียนจัดทำออกมาเป็นโปสเตอร์เพื่อให้เป็นสื่อที่คงทนถาวร เหมาะสำหรับการศึกษามากขึ้น เป็นต้น

ส่วนในระดับที่แคบลงมา อาจจะหมายถึง การมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนและนโยบายของสื่อบางประเภทที่จะเข้ามาในชุมชน ตัวอย่างที่กำลังจะเกิดขึ้นในสังคมไทย คือ การทำวิทยุชุมชนที่ในโครงสร้างของการดำเนินงานจะมีตัวแทนชาวบ้านเข้าไปอยู่ในทุกขั้นตอน คือ ทั้งระดับคณะกรรมการบริหารวิทยุ ทั้งระดับการผลิต กล่าวคือเป็นการรับผิดชอบร่วมกัน ชุมชนเองก็ต้องรับผิดชอบการดำเนินงานของสื่อ ซึ่งรวมทั้งด้านงบประมาณ อุปกรณ์ บุคลากร ฯลฯ ส่วนสื่อนั้นก็ต้องตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน

ดังนั้นหากใช้หลักการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมาร่วมใช้ในกระบวนการจัดการความรู้เรื่องการจัดการกองทุนฯ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพกองทุนฯ ประสงค์แล้ว นอกจากจะไม่เพียงสร้างชุดความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการที่พึงประสงค์แล้วเท่านั้น ยังทำให้คณะกรรมการกองทุนฯ เกิดความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวอย่างแท้จริง และสามารถที่จะถ่ายทอดให้กับคณะกรรมการชุดใหม่ได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะสามารถส่งผลให้การบริหารจัดการกองทุนฯ สามารถบริหารจัดการต่อไปได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

3.2 แนวคิดเรื่องการจัดการความรู้ (Knowledge Management-KM)

การจัดการความรู้ หมายถึงการบริหารจัดการเพื่อให้ “คน” ที่ต้องการใช้ความรู้ได้รับความรู้ที่ต้องการในเวลาที่ต้องการเพื่อให้บรรลุ

เป้าหมายการทำงาน (Right Knowledge – Right People – Right Time) องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการความรู้ในองค์กร ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบคือ [5]

1. “คน” ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นแหล่งความรู้และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์

2. “เทคโนโลยี” เป็นเครื่องมือเพื่อให้คนสามารถค้นหาจัดเก็บ แลกเปลี่ยนรวมทั้งนำความรู้ไปใช้อย่างง่ายและรวดเร็วขึ้น

3. “กระบวนการความรู้” เป็นการบริหารจัดการเพื่อนำความรู้จากแหล่งความรู้ไปให้ผู้รู้เพื่อทำให้เกิดการปรับปรุงและนวัตกรรม วงจรชีวิตของความรู้ (Knowledge Cycle) มี 4 ช่วงตอนดังนี้

1. การสร้างความรู้ใหม่ (Knowledge Creation) คือ การสร้างความรู้ใหม่ (New Finding) จากฐานความรู้เดิม [6] ส่วน Probst กล่าวว่ากระบวนการในการหาความรู้ใหม่ในการทำงานเพื่อสามารถก้าวสู่กระบวนการที่คนใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความรู้โดยตั้งใจ หรือไม่ได้ตั้งใจ แต่หากก่อให้เกิดผลดีแล้วนั้นก็จะจัดเป็นการสร้างความรู้ และกระบวนการสร้างความรู้นี้จะประกอบด้วย การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง มีการทบทวนในสิ่งที่ทำไปและรวบรวมข้อมูลไว้เป็นหลักฐานเพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์สังเคราะห์เป็นแนวทางในการจัดการกระบวนการความรู้หรือแลกเปลี่ยนต่อไป [7]

2. การใช้ความรู้/การถ่ายโอนความรู้ (Knowledge Utilization/Transfer) คือ การถ่ายทอด การใช้ประโยชน์จากความรู้มีความจำเป็นสำหรับองค์กรเนื่องจากองค์กรจะเรียนรู้ได้ดีขึ้น เมื่อความรู้มีการกระจายและถ่ายทอดไปอย่างรวดเร็วและเหมาะสมทั่วทั้งองค์กร การถ่ายทอดและใช้ความรู้เกี่ยวข้องกับกลไกและปฏิสัมพันธ์ของข้อมูลและความรู้ซึ่งอาจเกิดขึ้นทั้งการถ่ายทอดความรู้โดยตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจสำหรับการถ่ายทอดความรู้ในองค์กรโดยตั้งใจนั้นอาจมีวิธีการต่างๆได้แก่ [8]

- 2.1 การสื่อสารด้วยการเขียนของแต่ละบุคคล
- 2.2 การฝึกอบรมการประชุมภายใน
- 2.3 การสรุปข่าวสารหรือเรื่องราวต่างๆ สื่อภายในองค์กร
- 2.4 การไปดูงานการหมุนเวียนงาน

2.5 การใช้ระบบที่เลี้ยงส่วนการถ่ายทอดความรู้ภายในองค์กรโดยไม่ได้ตั้งใจนั้นอาจอยู่ในรูปแบบเช่นการหมุนเวียนงาน การเล่าประสบการณ์สืบทอดกันมาและเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการ

3.การแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) การแบ่งปันความรู้โดยการจัดทำเอกสาร ฐานความรู้ การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ จะช่วยให้เข้าถึงความรู้ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น แต่วิธีการดังกล่าวใช้ได้ดีสำหรับความรู้ประเภทความรู้ชัดแจ้งเท่านั้น แต่สำหรับการแบ่งปันความรู้ประเภทความรู้แฝงเร้น หรือความรู้แบบฝังลึกนั้น จะต้องใช้วิธีการพบปะตัวต่อตัวหรือเป็นกลุ่ม(Socialization) ซึ่งอาจกระทำได้หลายรูปแบบ ได้แก่ ทีมข้ามสายงาน (Cross-Functional Team),กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม (Innovation & Quality Circles :IQCs), ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community of Practice : CoP), ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System),การสับเปลี่ยนงาน (Job

Rotation), เวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้(Knowledge Forum), การเรียนรู้ (Learning) [9]

4. การยกระดับความรู้ (Theory Building) โดยการตีความ จัดแบบแผนในบริบทของงาน ทั้งที่เป็นความรู้ฝังลึก ความรู้แฝง และความรู้ที่เปิดเผย รวมทั้งการยกระดับผ่านวงจรเปลี่ยนความรู้ฝังลึกไปเป็นความรู้ที่เปิดเผย ใครคือแกนนำผลักดันให้เกิดกระบวนการดังกล่าว มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคการยกระดับความรู้ เมื่อมีการยกระดับความรู้แล้ว เกิดผลอย่างไรต่อองค์กร และสมาชิกในองค์กร [7]

4. วิธีดำเนินงาน

การวิจัยการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการใน จ.พะเยา เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือการเก็บข้อมูลดังนี้

- I. การจัดเวทีระดมความคิดเห็นและการลงมือปฏิบัติร่วมกัน
- II. เวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Forum)
- III. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม
- IV. การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
- V. การวิเคราะห์เอกสาร

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

1. นักวิจัยสรุปแนวทางในการวิจัยระยะที่ 2 และคืนข้อมูลให้กับคณะกรรมการกองทุนฯ พร้อมทั้งช่วยกันออกแบบ และวางเป้าหมายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมถึงการคัดเลือกกองทุนสวัสดิการชุมชนในจังหวัดพะเยา

2. จัดเวทีระดมความคิดเห็นเพื่อทำแผนและถอดประสบการณ์จากการดำเนินงานกองทุนฯ ต้นแบบออกมาเป็นชุดความรู้ เพื่อเป็นเนื้อหาสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

3. นักวิจัยช่วยเสริมศักยภาพทางการสื่อสาร และผลิตสื่อเสริมเพื่อประกอบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

4. นักวิจัยและคณะกรรมการกองทุนฯ จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกองทุนฯ ในจังหวัดพะเยาตามแผนงาน พร้อมทั้งสรุปผลหลังการจัดเวทีทุกครั้งเพื่อประเมินผลและปรับปรุงในการดำเนินงานเวทีต่อไป

5. นักวิจัย คณะกรรมการกองทุนฯ และตัวแทนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม ร่วมกันประเมินผลและถอดบทเรียนจากการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และวางแนวทางการพัฒนากองทุนฯ ของตนเองอย่างเป็นรูปธรรม

5. ผลการศึกษา/การทดลอง

5.1 ระดับของการสื่อสารและลักษณะของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการความรู้

สำหรับในส่วนนี้จะอธิบายการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการความรู้ของกองทุนฯ ในแต่ละขั้นตอนว่ากลุ่มของคณะกรรมการกองทุนฯ มีส่วนร่วมในระดับใด และมีส่วนร่วมในลักษณะใด ผลการศึกษายกยบายได้ตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 กระบวนการจัดการความรู้กับระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและลักษณะการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกองทุนฯ

ขั้นตอนการจัดการความรู้	ระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	ลักษณะการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
ก่อนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้		
1. ถอดประสบการณ์การบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุกเป็นชุดความรู้ “เรื่องเล่ากองทุน”	ผู้ร่วมผลิต	1.1 ร่วมกำหนดเนื้อหาในชุดความรู้ด้านการบริหารจัดการ 4 ด้านผ่านคู่มือ “เรื่องเล่ากองทุน” 1.2 ร่วมออกแบบคู่มือ “เรื่องเล่ากองทุน”
2. แผนการสัณจรแลกเปลี่ยนความรู้ ได้แก่ การวางแผนการคัดเลือกกองทุนและวางแผนการกำหนดเวลาและเส้นทางการเดินทาง	ผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย	2.1 คัดเลือกกองทุนฯ ที่จะไปแลกเปลี่ยนความรู้ ตามสัดส่วนการคำนวณ 2.2 กำหนดเวลาและเส้นทางการเดินทาง
3. ออกแบบเวทีการแลกเปลี่ยนความรู้ ได้แก่ ด้านทีมงานและด้านเนื้อหา	ผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย	3.1 วางแผนการจัดการด้านทีมงาน 3.2 วางแผนกำหนดการนำเสนอเนื้อหาที่จะแลกเปลี่ยนความรู้
ระหว่างการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้		
4. จัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ตามกองทุนฯ ในจังหวัดพะเยา จำนวน 5 เวที	ผู้ร่วมผลิตสารผู้ส่งสารและผู้รับสาร	4.1 ดำเนินเวทีการแลกเปลี่ยนความรู้ตามแผนงานทั้ง 5 เวที
หลังการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้		
5. ประเมินผลและถอดบทเรียนจากการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และวางแนวทางการพัฒนากองทุนฯ	ผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย	5.1 ร่วมระดมสมองเพื่อถอดบทเรียนและวางแนวทางการพัฒนาให้ออกมาเป็นชุดความรู้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้ง 5 เวที

จากตารางที่ 1 พบว่า ในการจัดการความรู้เรื่องการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก คณะกรรมการฯ มีระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับต่ำสุดคือการเป็นผู้รับสาร ไปจนถึงขั้นการเป็นผู้ร่วมผลิตสาร/สื่อ การเป็นผู้ส่งสารและการ

เป็นผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย ซึ่งคณะกรรมการฯ มีลักษณะการสื่อสารที่มีส่วนร่วมในแทบทุกขั้นตอนของการจัดการความรู้ จึงส่งผลให้คณะกรรมการมีความเข้าใจถึงเป้าหมายและกระบวนการของการจัดการความรู้ และสามารถนำวิธีการจัดการความรู้มาสร้างชุดความรู้เรื่องการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนได้ตรงตามเป้าหมาย

5.2 ผลของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการความรู้

5.2.1 ทักษะการสื่อสาร หลังจากการฝึกเทคนิคการนำเสนอ การใช้สื่อเพื่อการสื่อสาร เทคนิคการสื่อสาร และการวิเคราะห์ผู้รับสาร เพื่อให้คณะกรรมการกองทุนฯ แม่สุก สามารถที่จะเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย การวางแผนเนื้อหาในการพูด และคุณลักษณะของผู้พูด พบว่า เกิดพัฒนาการทางด้านการสื่อสารของคณะกรรมการที่ไปร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวที เช่น ทักษะการสื่อสารที่ใช้ในการดำเนินเวทีฯ เทคนิคในการนำเสนอ การพยายามในการสร้างเครือข่ายทั้งในและนอกเวทีฯ รวมถึงความกล้าในการซักถามเพื่อให้ได้รับความรู้ตรงตามวัตถุประสงค์ และการทำงานร่วมกันเป็นทีมเพื่อให้เกิดบรรยากาศในการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างรวดเร็ว

5.2.2 ความรู้และความเข้าใจที่มีต่อหลักการของกองทุนฯ และชุมชนของตนเอง หลังจากที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีที่ 1-5 พบว่า คณะกรรมการกองทุนฯ ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในหลักการของกองทุนฯ โดยดูได้จากเนื้อหาที่ถ่ายทอดในเวทีเรื่องการบริหารจัดการกองทุนฯ ใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านระเบียบ ด้านการสื่อสาร ด้านสมาชิก และด้านคณะกรรมการกองทุนฯ โดยถ่ายทอดเนื้อหาตามลำดับจากคู่มือแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่อง “เล่าสู่กันฟัง เราเปลี่ยนได้... กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่สุก” โดยคณะกรรมการสื่อสารภายใต้แนวคิดปรัชญาของการก่อตั้งกองทุนฯ ในเรื่องการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน และกระบวนการเปลี่ยนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ที่ส่งผลให้กระบวนการเปลี่ยนไม่เกิดการต่อต้านและความขัดแย้งของสมาชิกกองทุนฯ นอกจากนี้คณะกรรมการกองทุนฯ ยังมีความเข้าใจต่อหลักปรัชญาของการก่อตั้งกองทุนฯ อย่างแท้จริง โดยจะเห็นได้จากการไม่นำวิธีการสื่อสารของกองทุนฯ อื่น ที่เน้นเรื่องผลประโยชน์และสิทธิสวัสดิการที่ได้รับจากกองทุนฯ มาปรับเปลี่ยนใช้กับแม่สุก เพราะเห็นว่าถึงแม้จะสามารถใช้จุดใจสมาชิกทั้งรายเก่าและรายใหม่ได้ แต่วิธีการดังกล่าวก็ไม่สามารถทำให้กองทุนฯ เกิดความยั่งยืนได้

5.2.3 ความเข้าใจในกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หลังจากการฝึกเทคนิคการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และกระบวนการแปลงข้อมูลให้เป็นความรู้เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับกองทุนฯ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดเตรียมความพร้อมทั้งก่อนจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หลังจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พบว่า คณะกรรมการกองทุนฯ แม่สุกได้มีการเรียนรู้เพิ่มเติมจากประสบการณ์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแต่ละเวทีจนทำให้เกิดความเข้าใจและมีพัฒนาการในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยสังเกตได้จากกระบวนการทำงานในแต่ละขั้นตอน ซึ่งหลังการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คณะกรรมการกองทุนฯ เห็นถึงคุณค่าของข้อมูลที่ได้แลกเปลี่ยนในแต่ละเวที และต้องการแบ่งปันข้อมูลดังกล่าวให้กับกองทุนฯ อื่นๆ ที่ไม่มีโอกาสได้เข้าร่วมเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จึงได้มีการนำข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาใช้ประโยชน์ด้วยการจัดทำคู่มือการถอดประสบการณ์จากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สำหรับเป็นแนวทาง

ในเรื่องการบริหารจัดการเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับกองทุนฯ แม่สุก และกองทุนฯ อื่นต่อไป

6. การอภิปรายผล

จากการที่คณะกรรมการกองทุนฯ แม่สุก ดำเนินการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการความรู้ด้านการบริหารจัดการกองทุนฯ ผ่านเวทีการแลกเปลี่ยนความรู้นั้น นอกจากที่จะได้ชุดความรู้เรื่องการบริหารจัดการใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านระเบียบ ด้านคณะกรรมการ ด้านการสื่อสาร และด้านการจัดการสมาชิกแล้ว ยังสามารถทำให้คณะกรรมการฯ เกิดความเข้าใจในกระบวนการจัดการความรู้ นอกจากนี้ยังทำให้คณะกรรมการฯ เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ในเรื่องการสื่อสาร และความรู้ ความเข้าใจที่มีต่อหลักการของกองทุนฯ และชุมชนของตนเองมากยิ่งขึ้น โดยพิจารณาได้จากการที่คณะกรรมการสามารถเลือกใช้/ไม่ใช้ ความรู้ที่ได้มาจากเวทีการแลกเปลี่ยนความรู้ให้เหมาะสมกับบริบทชุมชนของแม่สุก

นอกจากนี้ การที่คณะกรรมการฯ มีระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการจัดการความรู้ ตั้งแต่ระดับผู้รับสาร ไปจนถึงผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย ส่งผลให้คณะกรรมการฯ มีความเข้าใจถึงเป้าหมายของการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ และมีความเข้าใจในกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kidd ในปี 1982 ในประเทศไนจีเรีย ที่ให้ผู้ทำงานมาร่วมสัมมนาใน “โรงละครเพื่อการพัฒนา” จากนั้นก็ให้มีเล่นแสดงบทบาทละครตามเรื่องความเป็นจริงที่เกิดขึ้นของชุมชน ทั้งนี้เพื่อตั้งให้ชาวบ้านมาร่วมวิเคราะห์ปัญหา และวิธีการแก้ไข ปรากฏว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในฟาร์มพวกเขาลดลง [4]

ดังนั้น หากชุมชนแม่สุกหรือชุมชนอื่นๆ ต้องการที่จะจัดการความรู้ในเรื่องใดก็ตาม หากใช้หลักการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรมดังกล่าวด้วย จะส่งผลให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจในเป้าหมายและกระบวนการจัดการความรู้ในเรื่องนั้นมากยิ่งขึ้น และจะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการความรู้ในเรื่องดังกล่าว รวมถึงสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าว ของการบริหารจัดการกองทุนฯ ได้ ซึ่งส่งผลให้กองทุนฯ เกิดความมั่นคง

การเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยครั้งนี้ ยังส่งผลให้คณะกรรมการเกิดความรัก ความผูกพัน และความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของมากยิ่งขึ้น ซึ่งเห็นได้จากกรนำเสนอและการแลกเปลี่ยนความรู้กับกองทุนฯ อื่น ด้วยความภาคภูมิใจทุกครั้ง รวมถึงความเข้าใจที่มีต่อหลักการของกองทุนฯ และชุมชนของตนเองมากยิ่งขึ้น โดยการเลือกไม่รับความรู้บางเรื่องที่ได้มาจากเวทีฯ เพราะเห็นว่าไม่เหมาะสมกับบริบทของกองทุนฯ แม่สุก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกาญจนา แก้วเทพ [3] ในเรื่องการมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารของประชาชนจะเกิดขึ้นได้ต้องเกี่ยวข้องกับความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of belonging) โดยด้านหนึ่งความรู้สึกเป็นเจ้าของ นำมาซึ่งความสนใจ ห่วงใย ดูแลรักษาในขณะที่อีกด้านหนึ่งความรู้สึกเป็นเจ้าของจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเป็นผู้เป็นเจ้าของมีอำนาจที่สามารถเข้าไปจัดการกับสิ่งของหรือเรื่องราว นั้น ซึ่งก็คือการเข้ามามีส่วนร่วมนั่นเอง ดังนั้นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและความรู้สึกผูกพันเป็นกระบวนการรับส่งซึ่งกันและกัน คือเมื่อเริ่มต้นด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งระดับความเข้าใจระดับอารมณ์ไปจนถึงระดับการกระทำ ที่จะนำไปสู่ความผูกพันต่อประเด็นนั้น ๆ เมื่อผูกพันก็จะกลายเป็นแรงจูงใจให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการสื่อสารมากขึ้น

7. สรุปและข้อเสนอแนะ

การจัดการความรู้ที่เกิดมาจากกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกองทุนฯ แม่สุก จะได้ชุดความรู้เรื่องการบริหารจัดการกองทุนฯ ที่สะท้อนกับความต้องการและบริบทของกองทุนฯ อย่างแท้จริง เพราะในทุกกระบวนการของการจัดการความรู้ คณะกรรมการได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและแผนงานออกมาให้ตรงความต้องการของกองทุนฯ เพื่อนำมาช่วยเติมเต็มให้กับกองทุนฯ ได้มีการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการที่จะส่งผลให้กองทุนฯ ต่อบลแม่สุก เกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้ หากสามารถขยายผลจากการพัฒนาทักษะการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้เรื่องการบริหารจัดการกองทุนฯ จากกลุ่มของคณะกรรมการฯ และแกนนำสมาชิกไปยังกลุ่มของสมาชิกทั้งกลุ่มได้ จะส่งเสริมให้กองทุนฯ เกิดการพัฒนาและมีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น

8. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำหรับทุนสนับสนุนการวิจัย จากเครือข่ายวิจัย เพื่อการพัฒนาพื้นที่ภาคเหนือตอนบน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ที่ให้โอกาสนักวิจัยทำงานได้อย่างเต็มศักยภาพ และขอขอบคุณคณะกรรมการกองทุนฯ และคนในชุมชนตำบลแม่สุกทุกคน รวมถึงกองทุนสวัสดิการชุมชนในจังหวัดพะเยาทั้ง 72 กองทุน ที่ให้โอกาสในการทำงานร่วมกันและต้อนรับนักวิจัยอย่างอบอุ่น

9. การอ้างอิง

- [1] ภัทธา บุรารักษ์และคณะ, “การศึกษาการพัฒนาความมั่นคงของกองทุนสวัสดิการชุมชนจังหวัดพะเยา ระยะที่ 2: เป็นการศึกษาการเพิ่มศักยภาพการสื่อสารทางการตลาดและการเสริมสร้างความมั่นคงทางการเงินกองทุนสวัสดิการชุมชนต้นแบบ ต.แม่สุก อ.แม่ใจ จ.พะเยา”, สกว., 2555.
- [2] White, S. A. Introduction – The Concept of Participation: Transforming Rhetoric to Reality. In S. A. White, S. K. Nair and J. Ascroft (eds.), Participation Communication Working for Change and Development, pp.15-32. New Delhi: Sage Publication India PvtLtd. 1994.

- [3] กาญจนา แก้วเทพ. อีกครั้งกับเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม วารสารวิจัย,2546.
- [4] กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. การสื่อสารเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- [5] จำลักษ์ณ์ ขุนพลแก้ว. 2549. สารพันปัญหาเครื่องจักรจัดการความรู้. วารสารเพื่อการเพิ่มผลผลิตสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ ปีที่ 11 ฉบับที่ 62 พฤษภาคม – มิถุนายน 2549. บริษัท โรงพิมพ์ตะวันออก จำกัด
- [6] กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, “การจัดการความรู้เบื้องต้น เรื่องการสื่อสารชุมชน”, พิมพ์ครั้งที่1, กรุงเทพฯ: โครงการเมธีวิจัยอาวุโส ฝ่ายวิชาการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย,2551.
- [7] Probst, G ., Raub, S and Romhardt, K. 2000. Managing Knowledge : Buliding Blocks For Success Chichester: John Wiley & Sons
- [8] Marquardt,M. 1996.Building theLearning OrganiZation.New York: McGrawHill.
- [9] บุญดี บุญญาภิจ และคณะ, “การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ”, พิมพ์ครั้งที่ 1,กรุงเทพมหานคร: บริษัท จีวีพัฒน์ เอ็กซ์เพรส จำกัด, 2547.